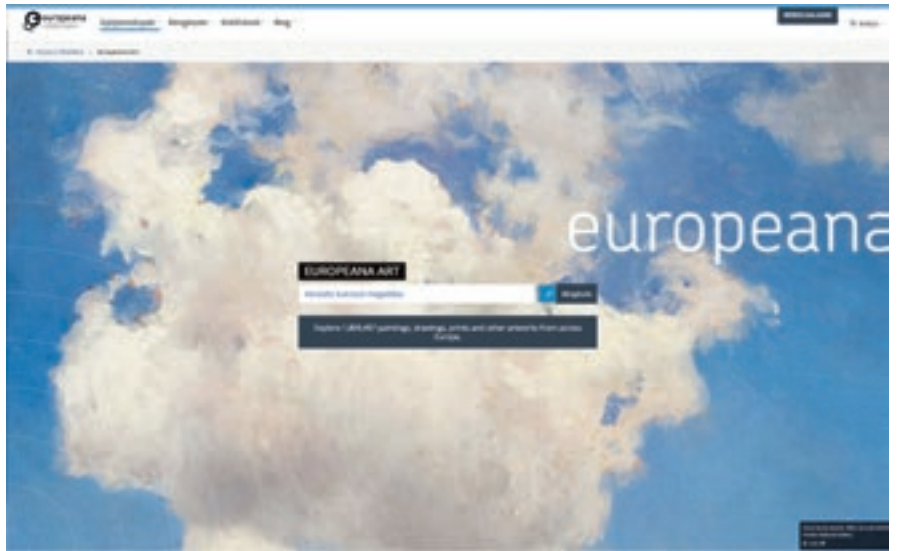

módszertan

europeana.eu

SZ. FEJES ILDIKÓ-KÓMÁR ÉVA

A HALÁLRAÍTÉLTEK NEVÉBEN

REFLEXIÓ A MÚZEUMCAFÉ 2018. 65. SZÁMÁBAN MEGJELENT
AGGREGÁTOROK HALÁLA ÉS FELHŐBEN ÚSZÓ ARCHÍVUMOK
CÍMŰ INTERJÚRA

TA mondás úgy tartja, hogy akinek a halálhírét keltik, az sokáig fog élni. Jelen cikk szerzői bíznak abban, hogy ez igaznak bizonyul a hazai kulturális területen végzett aggregációs vállalkozásokra is, nemcsak azért, mert maguk is már többéves munkát fektettek egy múzeumi ágazati aggregációs szolgáltatás működtetésébe, hanem azért is, mert a magyar kormány a jövő évtől jelentős összeget különít el a terület számára, hogy a Közgyűteményi Digitalizálási Stratégia (KDS)¹ keretében meghatározott célok aggregátor intézményeken keresztül valósuljanak meg. A többi közgyűteményi ágazathoz képest lemaradásban lévő múzeumi terület még soha nem kapott ilyen mértékű forrást digitális fejlesztésekre, ezért is különösen fontos, hogy a szakma miként gondolkodik a digitalizációról, a közzétételről, a megőrzésről, valamint az aggregáció relevanciájáról.

[1] Közgyűteményi Digitalizálási Stratégia (2017–2025). Emberi Erőforrások Minisztériuma, Budapest 2017. (a KDS letölthető a kormany.hu/ oldalról).

AGGREGÁTOROK ÉS ARCHÍVUMOK

¶ Az interjú címében az aggregátor és archívum terminusok egymás mellé emelése azt sejteti, hogy egymással felcserélhető fogalmakról, következképpen egymást kiváltó gyakorlatokról beszélhetünk. Bár léteznek átfedések, szerepüket és céljaikat tekintve fontos distinkciót tenni közöttük. Az aggregátor tevékenysége az aggregáció, ami (föhalmozást, összegyűjtést) egy olyan praxist jelent, melynek keretében az aggregátor intézmény elsősorban a tartalmak begyűjtésére koncentrál azzal a céllal, hogy azokat hozzáadott információkkal minél szélesebb körben hozzáférhetővé tegye különböző platformokon oktatási és kutatási infrastruktúrák, valamint a nagyközönség számára. Az aggregátor általában nem tárolja a digitalizált források mesterpéldányait (szemben az archívumokkal), csupán szolgáltatási példányokat állít elő, és azokat a begyűjtött metaadatokkal egy közös felületen kereshetővé teszi.

¶ Az archívum fogalma komplexebb, értelmezése sokrétű. Klasszikus formában ugyan gyűjteményt jelöl, ám az 1990-es évektől – mindenekelőtt a humántudományokban – általánossá váló átvitt értelmű használata nyomán a kulturális emlékezet legkülönbözőbb (könyvtári, múzeumi, informatikai) intézményeire és gyakorlataira vonatkoztatják.² Michel Foucault megközelítése például

[2] Lásd ehhez egyebek mellett: Az archívumok elméletei. *Helikon*, 2014/3. 309.

egyenesen a gondolkodás tereként értelmezi át, miközben ugyanakkor működésének folyamatszerűségét, változékonyságát hangsúlyozza.

¶ Míg tehát régebben a gyűjtést végző archívumok a tárolás és megőrzés érdekében az idő kimerevítésére összpontosítottak, addig a digitális technológiák korában folyamat- és időalapú, mozgásban lévő archívumokról beszélhetünk, ezeket „önmagukban információt hordozó »diszkrét« adatok alkotják, és amelyek az algoritmusok csak olvasnak, de sohasem írnak.”³

[3] Palkó Gábor:
Archivológia.
Wolfgang Ernst
archívumai. *Helikon*,
2014/3. 326.

EUROPEANA ÉS A MAGYAR MÚZEUMOK

¶ A hivatkozott interjúban a kutatók igen szkeptikusan nyilatkoznak a legnagyobb európai aggregátor, az *Europeana* működésével kapcsolatban. A közös európai identitás jegyében 2008-ban indított Európai Digitális Könyvtár felületén⁴ ma már több mint ötvenmillió digitalizált kulturális örökségi tartalom érhető el, ugyanakkor helytállók az észrevételek, hogy jelenleg a tartalmak újrahasonosítása kevésbé eredményes. Éppen ezért az *Europeana* a kezdeti tömeges digitalizálás és begyűjtés támogatásáról áthelyezte a hangsúlyt a kreatív újrafelhasználásra, az eredményesebb társadalmi hasznosulásra, a portál felületén tematikus ajánlásokkal igyekszik átláthatóbbá tenni a gyűjteményt. A kezdeti gyermekbetegségek a szolgáltatás nemzetközi jellegéből fakadtak: nyelvi diverzitás, eltérő regionális jogkezelés, heterogén informatikai rendszerek stb. Azóta számos fejlesztés irányult a rekordok közti átjárhatóság és a rekordok hozzáférhetőségének javítására (például adatgazdagítás, szemantikus információk), valamint az aggregálás folyamata is olajozottabban működik, és tervezik, hogy az egyes adatbázisokból automatikusan is lehetővé váljon a feltöltés.

[4] *Europeana*
Collections.
[europeana.eu/
portal/en](http://europeana.eu/portal/en).

¶ A jogos kritikák mellett azonban nem szabad megfeledkezni arról, hogy a forráshiánnyal küzdő magyar múzeumi szakma mennyit profitálhatott az *Europeana*-együtműködésekben. A projektekben részt vevő intézmények közül többen *Europeana* forrásból valósították meg az első nagyobb gyűjteményi digitalizációt, műtárgyaik pedig megjelenhettek a nemzetközi platformon. A tartalom-szolgáltatás indukálta a gyűjteményi digitalizáció felgyorsulását, az adattárolás és adatcsere szabványosítását, kommunikációs interfészek kiépítését helyi szinteken. Mivel a hazai múzeuminformatikai képzés még mindig gyerekcipőben jár, óriási a jelentősége annak a know-how-nak, amit a magyar múzeumi szakemberek szerezhetnek a projekteket lebonyolító munkacsoportokban. A konferenciákon, workshopokon és a közös munka során elsajátított tudás többszörösen kamatozott az intézmények digitalizációs fejlesztéseiben. Összességében

A jogos kritikák mellett nem szabad megfeledkezni arról, hogy a forráshiánnyal küzdő magyar múzeumi szakma mennyit profitálhatott az Europeana-együttműködésekől.

elmondható, hogy az Europeana-aggregációban részt vevő hazai intézmények és munkatársaik számára a partnerség nagyon sok előnnyel jár, függetlenül attól, hogy tartalmaik újrahazsnosításának eredményességét jelenleg milyen mértékűnek látják.

TÁROLÁS ÉS MEGŐRZÉS

¶ A hazai múzeumok többségének problémát okoz az egyre nagyobb számban képződő digitális anyag tárolása és hosszú távú megőrzése, ezért óriási szükség van arra, hogy segítséget kapjanak a fenntarthatóság biztosítására. A KDS keretében tervezik, hogy Központi Archívum Szolgáltatás néven a Nemzeti Infokommunikációs Szolgáltató Zrt. által működtetett szerverparkot alakítanak ki, ahová a múzeumok feltölthetik saját tartalmaikat, majd ahonnan bármikor biztonsággal elérhetik és letölthetik a digitális objektumok mesterpéldányait. Az aggregáció kapcsán fontos tisztázni, hogy a begyűjtést végző aggregátor csak a szolgáltatási példányokat kapja meg a leíró adatokkal, az eredeti, nagyméretű fájlok a tartalomgazdánál maradnak, a kezelésében lévő digitális adatvagyonnal ő rendelkezik. A modern tárolási és mentési rendszerek népszerű megoldása a felhő alapú technológia, aminek előnye, hogy a világ bármely pontjáról könnyen elérhetők a tárolt adatok, ezért lehetséges, hogy a helyi igényeket egy külföldi szerver szolgálja ki. Mielőtt azonban egy tartalomgazda intézmény tárhelyet igényel, mindenképpen érdemes tájékozódni a szolgáltató megbízhatóságáról: milyen biztonsággal kezeli az adatait, kiknek engedélyezi a hozzáférést, garantálja-e a folyamatos rendelkezésre állást stb.

DIGITÁLIS KOMPETENCIÁK

¶ A tárolási megoldásokkal szembeni fenntartásokra reagálva a múzeumi terület képviselője azt állítja: „A technológiát bízunk azokra, akiknek ez a szakterületük.” „Egy muzeológus ne legyen szoftverfejlesztő, szerverkarbantartó, hanem felhasználó.”

[5] Ross Parry: *The Postdigital Museum*. videotorium.hu/hu/recordings/6870.

[6] Vö. Loic Tallon: *Digital Is More Than a Department, It Is a Collective Responsibility*. medium.com/@loictallon/digital-is-more-than-a-department-it-is-a-collective-responsibility-786cd816d12.

[7] (KDS), 13.

¶ Úgy gondoljuk, hogy az adott kontextusban ez igencsak felelőtlen kijelentés a muzeológusok kompetenciáit illetően. Korunkban a digitális technológiát a múzeum szerves részeként értelmezzük. Az új technológia és az új médiumok ismerete és használata egyre inkább normává válik a digitális múzeumban.⁵ Az informatika alkalmazása nem csupán egy szűk csoport tevékenységét alakítja, hanem a szervezet minden tagját érintő gyakorlat.⁶

¶ Annak, hogy a múzeumi terület a digitalizáció és az informatikai fejlesztések terén a könyvtári és levéltári ágazathoz képest jelentős lemaradásban van, éppen az az oka, hogy a múzeumokban dolgozó szakemberek nem rendelkeznek megfelelő tudással, ami szükséges ahhoz, hogy például intézményi digitális stratégiát készítsenek, vagy jó döntést hozzanak, amikor egy szoftver megvételéről van szó. Feltétlenül magunk mögött kellene hagyni azt a sztereotípiát, hogy a muzeológusok képtelenek informatikai jellegű tudást elsajátítani, ezért felesleges megosztani velük technológiai információkat. Ha fejlesztőnek nem is kell lenniük, de saját érdekük, hogy eligazodjanak a gyűjteményi informatika világában, értsék és tudatosan használják azt a digitális környezetet, ami körülveszi őket. A tudás hiánya elhibázott informatikai beruházásokat eredményezhet, aminek a múzeumok lesznek a kárvallottjai – a helyzetet kihasználó vállalkozók pedig a haszonélvezői. A KDS több ponton kiemeli a digitális kompetenciafejlesztés fontosságát, és hangsúlyozza a közgyűjtemények szerepét a digitális szakadék csökkentésében. Az aggregátorok is, mint nagy tartalomszolgáltatók, részt vállalnak „a digitális készségek és képességek, kulcskompetenciák fejlesztésében, az információs műveltség terjesztésében, ezáltal az életminőség javításában.”⁷ A kompetenciaképzés célcsoportja nemcsak a szolgáltatásokat használó állampolgár, hanem szűkebb értelemben a tartalmak előállításában részt vevő muzeológus is. Az aggregátorközpontok által szervezett képzések – reményeink szerint – előmozdítják majd a múzeumi ágazat gyorsabb felzárkózását.

AGGREGÁCIÓ ÉS A PROFITORIENTÁLT SZOLGÁLTATÁSOK

¶ A közgyűjteményi aggregáció akkor lesz sikeres, ha a szolgáltatásaival minél szélesebb felhasználói kört ér el. A KDS a tartalmak újrafelhasználására ösztönöz, elsősorban az oktatás területén, továbbá támogatja az otthoni munkavégzést, a színvonalas rekreációt, a hazai és határon túli turisztikai desztinációk megismerését segítő digitális szolgáltatások létrehozását is. A kívánatos cél, hogy minél könnyebb, akadálytalan hozzáférést biztosítsunk a közönség számára, ugyanakkor körültekintőnek kell lennünk, hiszen a leíró adatokra és a digitális

Külföldi minták alapján időről időre felvetődnek olyan ötletek, hogy a hazai közgyűjteményi oldalak legyenek piaci szolgáltatásokat biztosító platformok is, ami közvetlen anyagi hasznot jelenthet a tartalomgazdák számára.

objektumokra vonatkozó közzététel és a továbbfelhasználás jogi feltételeiről a tartalomgazda rendelkezik, valamint ő határozza meg, hogy a tudományos kutatásokból származó adatait milyen részletességgel publikálja. Természetesen a minél szélesebb körű online publikálásból a múzeumok is profitálhatnak: a gyűjtemények népszerűsítése nagyobb látogatói létszámot generál, és a felhasználói kör bővülése nagyobb társadalmi elismertséget hoz. Külföldi minták alapján időről időre felvetődnek olyan ötletek, hogy a hazai közgyűjteményi oldalak legyenek piaci szolgáltatásokat biztosító platformok is, ami közvetlen anyagi hasznot jelenthet a tartalomgazdák számára. Megfelelő körülmények között ilyen jellegű üzleti modell megvalósítása (képügynökség például) előre-mutató, innovatív vállalkozás lehet, azonban az interjúban felvetett ötlet, miszerint a múzeumi adatbázisok tartalmaival műgyűjtőket lehetne kiszolgálni, nagyon problematikus. A hazai, igencsak alulfizetett közgyűjteményi dolgozók évtizedek óta hivatástudatból küzdenek a kétes ügyletek során piacra kerülő műtárgyak és a fémkeresős kincsvadászok feketekereskedelmével szemben, ezért mások anyagi haszonszerzésének céljából egy rendszerbe kötni az intézmények elektronikus nyilvántartásainak adatait az online kereskedelem platformjaival – nemcsak veszélyes, de etikai szempontból is aggályos lenne.

HAZAI MÚZEUMI AGGREGÁCIÓ

¶A múzeumi informatika a szabványosításon alapuló közös adatbázis koncepciójától (lásd MAMA projekt, 1997) több mint húsz év alatt jutott el egy ágazati aggregációs szolgáltatás megvalósításáig. A Magyar Nemzeti Múzeum *Alapító okiratában* 2008-ban fogalmazódott meg először a múzeumokban őrzött kulturális javak digitalizálásával összefüggő országos szintű módszertani és koordinációs tevékenység, amely tehát tíz éve hivatalosan is az intézmény kiemelt alapfeladata. Az Europeana működési modelljét követve az ágazati aggregációs szolgáltatás kiépítése 2012-ben kezdődött el, a pilot projekt a szakmai előkészítést

Az Europeana működési modelljét követve az ágazati aggregációs szolgáltatás kiépítése 2012-ben kezdődött el, a pilot projekt a szakmai előkészítést követően 2013-ban indult meg a különböző szolgáltatáscsomagok gyakorlati működésének tesztelésére.

[8] 1404/2017. (VI. 28.) Korm. határozat a Digitális Nemzet Fejlesztési Program megvalósítása során elkészült Közgazdasági Stratégiáról. njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=202763.340540.

[9] Hivatalosan Európai Többéves Pénzügyi Keret (European Multiannual Financial Framework).

[10] Digital Transformation 2021–2027. ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/investing-future-digital-transformation-2021-2027.

[11] A programtervezet az alábbi területekre fókuszál: szuperszámítógépek (2,7 milliárd euró), mesterséges intelligencia (2,5 milliárd euró), kiberbiztonság és adatvédelem (kétt milliárd euró), fejlett digitális készségek (700 millió euró), valamint a digitális technológiák széles körű használata a gazdaság és a társadalom egész területén (1,3 milliárd euró). ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-june2018-cef_en.pdf.

követően 2013-ban indult meg a különböző szolgáltatáscsomagok gyakorlati működésének tesztelésére. Az intézmények partneri együttműködésén alapuló szolgáltatás 2014-től folyamatosan működik, jelenleg 35 partnerintézmény csatlakozott az aggregációhoz. A Magyar Nemzeti Múzeum bejegyzett ágazati aggregátor az Europeanában. A közös keresőfelületen jelenleg több, mint 230 ezer rekord található, a keresés mellett különböző kapcsolódó szolgáltatások állnak a felhasználók rendelkezésére. A tavaly elfogadott KDS⁸ a Magyar Nemzeti Múzeumot nevezi meg ágazati aggregátornak, az aggregáció fejlesztéséhez jelentős erőforrásokat rendel a kulturális kormányzat. Az elkövetkező időszakban a múzeumi ágazat felé megfogalmazott elvárás, hogy a hazai Digitális Oktatási Stratégia célkitűzéseire igazodva kínáljon jó minőségű digitális tartalmakat az oktatási terület számára, amelyhez az ágazati aggregációs szolgáltatást továbbfejlesztjük, partneri együttműködésben a digitális pedagógia meghatározó szereplőivel.

DIGITÁLIS EURÓPA

¶ Az Európai Bizottság a 2021 és 2027 közötti, az Európai Unió következő hétéves költségvetésének⁹ tervezése kapcsán dolgozta ki a *Befektetés a jövőbe – Digitális átállás* című költségvetési ajánlását. A tervek szerint az Egységes Digitális Piacra vonatkozó stratégia megvalósítását a következő költségvetési időszakban a Digitális Európa program támogatja, a legfontosabb cél az európai társadalmak és gazdaságok digitális átalakulásának segítése, az úgynevezett Digitális Átállás.¹⁰ A különböző fejlesztésekre a mostani tervek szerint összesen 9,2 milliárd euró áll majd rendelkezésre.¹¹

¶ A sokféle intézményben keletkezett digitális kulturális tartalmak egyszerű és biztonságos elérhetőségét segítik a komplex aggregációs adatbázisok, amelyekre különböző, az egyes felhasználói csoportok igényei szerint kialakított innovatív digitális szolgáltatások épülhetnek. A fejlődési irány tehát nem az aggregációs szolgáltatások lassú halála, hanem éppen ellenkezőleg: *megerősödése* lesz.

**A NAP
MINDENKINEK
MÁST JELENT.**

**NEKÜNK
AZ ENERGIÁT.**

Közös energiánk,
közös sikerünk.

Az MVM Csoport 2018-ban 110 naperőművet épít Magyarországon. Ezek a naperőművek 50 ezer háztartás villamosenergia-szükségletét biztosítják természetes, megújuló energiából. Ennek köszönhetően Magyarország szén-dioxid-kibocsátása közel százezer tonnával csökken évente.

#1151

„A múzeumi kiállítással létrejön egy paktum
múzeum és látogató között. Eszerint
mindketten tudják, hogy a kiállított szék
nem akármilyen szék, hanem egy szék
a múzeumban, ezért egy sor tulajdonságától
meg van fosztva – például nem szabad
ráülni –, és egy sor tulajdonság hozzá
van rendelve, például nem szabad eladni,
nem szabad átalakítani, de mindenféle
roncsolódástól meg kell óvni... stb. Ezt
nagyjából mindkét fél tudja, és azt is tudják,
hogy a másik is tudja, és ezzel közösen
tartják fenn a pszeudovalóság látszatát.”
(Kuti Klára)